

Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (peti senat)

z dne 12. decembra 2019*

(besedilo, popravljeno s sklepom z dne 13. februarja 2020)

„Predhodno odločanje – Člen 101 PDEU – Odškodnina za škodo, nastalo zaradi omejevalnega sporazuma – Pravica do odškodnine, ki jo imajo osebe, ki na trgu, na katerega se omejevalni sporazum nanaša, ne delujejo kot dobavitelji ali kupci – Škoda, ki je nastala javnemu subjektu, ki je dodelil posojila pod ugodnimi pogoji z namenom pridobitve blaga, na katero se nanaša omejevalni sporazum“

V zadevi C-435/18,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Oberster Gerichtshof (vrhovno sodišče, Avstrija) z odločbo z dne 17. maja 2018, ki je na Sodišče prispela 29. junija 2018, v postopku

Otis GmbH,

Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH,

Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH,

Kone AG,

ThyssenKrupp Aufzüge GmbH

proti

Land Oberösterreich in drugim,

SODIŠČE (peti senat),

v sestavi E. Regan, predsednik senata, I. Jarukaitis (poročevalec), E. Juhász, M. Ilešič in C. Lycourgos, sodniki,

generalna pravobranilka: J. Kokott,

sodni tajnik: D. Dittert, vodja oddelka,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 16. maja 2019,

* Jezik postopka: nemščina.

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

- za Otis GmbH A. Ablasser-Neuhuber in F. Neumayr, Rechtsanwälte,
- za Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH in Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH A. Traugott in A. Lukaschek, Rechtsanwälte,
- za Kone AG H. Wollmann, Rechtsanwalt,
- za ThyssenKrupp Aufzüge GmbH T. Kustor in A. Reidlinger, Rechtsanwälte,
- (popravljen s sklepom z dne 13. februarja 2020) za Land Oberösterreich I. Innerhofer in R. Hoffer, Rechtsanwälte, in S. Hinterdorfer, Rechtsanwaltsanwärter,
- za avstrijsko vlado F. Koppensteiner in V. Strasser, agenta,
- za italijansko vlado G. Palmieri, agentka, skupaj s C. Colelli, avvocato dello Stato,
- za Evropsko komisijo B. Ernst in G. Meessen, agenta,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalne pravobranilke na obravnavi dne 29. julija 2019

izreka naslednjo

Sodbo

- 1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago člena 101 PDEU.
- 2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med družbami Otis GmbH, Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH, Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH (v nadaljevanju ti družbi skupaj: Schindler), Kone AG in ThyssenKrupp Aufzüge GmbH (v nadaljevanju: ThyssenKrupp) na eni strani ter Land Oberösterreich (dežela Zgornja Avstrija) in 14 drugimi subjekti na drugi v zvezi z zahtevkom zadnjenavedenih, naj se tem petim družbam naloži plačilo odškodnine za škodo, ki je tem subjektom in tej deželi nastala zaradi omejevalnega sporazuma, ki so ga te družbe sklenile s kršitvijo med drugim člena 101 PDEU.

Avstrijsko pravo

- 3 Člen 1295(1) Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (obči državljanski zakonik, v nadaljevanju: ABGB) določa:

„Vsakdo ima pravico zahtevati povrnitev škode od tistega, ki mu jo je povzročil po svoji krivdi; škoda je lahko povzročena s kršitvijo pogodbene obveznosti ali pa brez povezave s pogodbo.“
- 4 V skladu s členom 1311, drugi stavek, ABGB za škodo odgovarja tisti, ki je „kršil zakon o preprečevanju naključne škode“.

Spor o glavni stvari in vprašanje za predhodno odločanje

- 5 Evropska komisija je 21. februarja 2007 različnim podjetjem naložila plačilo globe v skupnem znesku 992 milijonov EUR zaradi njihovega sodelovanja, vsaj od 80. let, pri omejevalnih sporazumih v zvezi z vgradnjo in vzdrževanjem dvigal in tekočih stopnic v Belgiji, Nemčiji, Luksemburgu in na Nizozemskem. Več subjektov iz skupin, katerim so pripadale družbe Otis, Schindler Kone in ThyssenKrupp, spada v okvir teh podjetij.
- 6 Oberster Gerichtshof (vrhovno sodišče, Avstrija), ki je odločalo kot pritožbeno sodišče v zadevah v zvezi z omejevalnimi sporazumi, je s sodbo z dne 8. oktobra 2008 potrdilo sklep Kartellgericht (sodišče, pristojno za zadeve v zvezi z omejevalnimi sporazumi, Avstrija) z dne 14. decembra 2007, s katerim je to sodišče družbam Otis, Schindler in Kone ter še dvema drugima družbama naložilo globe zaradi njihovega protikonkurenčnega ravnanja v Avstriji. Čeprav je družba ThyssenKrupp z vsemi temi družbami sodelovala pri tem omejevalnem sporazumu na avstrijskem trgu (v nadaljevanju: zadevni omejevalni sporazum), se je odločila predložiti dokaze o sporazumu, zaradi česar je bila vključena v program prizanesljivosti, ki ga določa avstrijsko pravo.
- 7 Cilj zadevnega omejevalnega sporazuma je bil, da se podjetju, ki se mu daje prednost, zagotovi višja cena od tiste, ki bi jo lahko zahtevalo pod običajnimi konkurenčnimi pogoji. Zaradi tega je bila izkrivljena svobodna konkurenca, prav tako pa oblikovanje cen, ki bi bilo drugačno, če omejevalnega sporazuma ne bi bilo.
- 8 Dežela Zgornja Avstrija in 14 drugih subjektov je 2. februarja 2010 na Handelsgericht Wien (gospodarsko sodišče na Dunaju, Avstrija) vložilo tožbo, s katero so zahtevali, naj se družbam Otis, Schindler, Kone in ThyssenKrupp naloži povračilo škode, ki je tem subjektom in tej deželi nastala zaradi zadevnega omejevalnega sporazuma. V nasprotju z drugimi 14 subjekti dežela Zgornja Avstrija ni zatrjevala, da je utrpela škodo kot kupec – posredni ali neposredni – proizvodov, na katere se je nanašal zadevni omejevalni sporazum, ampak kot subjekt, ki je podeljeval subvencije.
- 9 Dežela Zgornja Avstrija je v utemeljitev svojega zahtevka navedla, da je v okviru svojega proračuna, ki je namenjen promociji stanovanjske gradnje, v obdobju, v katerem je učinkoval omejevalni sporazum, med drugim na podlagi zakonskih določb, ki se nanašajo na pomoč pri gradnji stanovanj, številnim osebam dodelila subvencionirana posojila za financiranje gradnje v višini nekaj odstotkov celotnih stroškov gradnje. Prejemniki teh posojil so imeli na tak način možnost ugodnejšega financiranja z uporabo nižje obrestne mere od tržne. Dežela Zgornja Avstrija je v bistvu trdila, da so bili stroški, povezani z vgradnjo dvigal, ki so bili vključeni v skupne stroške gradnje, ki so jih plačali ti prejemniki, zaradi učinka zadevnega omejevalnega sporazuma višji. Zaradi tega naj bi morala ta dežela dodeliti višji znesek posojil. Brez zadevnega omejevalnega sporazuma bi lahko dežela Zgornja Avstrija dodelila posojila v nižjem znesku, razliko pa bi lahko naložila po povprečni obrestni meri, ki velja za državne obveznice.
- 10 Dežela Zgornja Avstrija je iz teh razlogov predlagala, naj se družbam Otis, Schindler, Kone in ThyssenKrupp naloži plačilo zneska, ki ustreza tej izgubi prihodkov od obresti, povečanega za obresti.
- 11 Handelsgericht Wien (gospodarsko sodišče na Dunaju) je s sodbo z dne 21. septembra 2016 zahtevek dežele Zgornja Avstrija zavrnilo. Po mnenju tega sodišča ta dežela ni subjekt, ki deluje na trgu dvigal in tekočih stopnic, zaradi česar je utrpel zgolj posredno škodo, iz naslova katere ni upravičen do odškodnine.
- 12 Pritožbeno sodišče Oberlandesgericht Wien (višje deželno sodišče na Dunaju) je s sklepom z dne 27. aprila 2017 razveljavilo to odločbo in je zadevo prvostopenjskemu sodišču vrnilo v ponovno odločanje. Pritožbeno sodišče je menilo, da je namen prepovedi omejevalnih sporazumov tudi zaščita finančnih interesov tistih oseb, ki nosijo dodatno breme zaradi izkrivljanja tržnih pogojev. Mednje spadajo tudi subjekti javnega prava, kot je dežela Zgornja Avstrija, ki z dajanjem subvencij

v institucionaliziranem okviru v veliki meri prispevajo k možnosti uresničitve gradbenih projektov. Taki subjekti naj bi bili tako vir nezanimarljivega dela povpraševanja na trgu dvigal in tekočih stopnic, na katerem je pet družb iz postopka v glavni stvari zaradi zadevnega omejevalnega sporazuma lahko svoje storitve prodajalo dražje.

- 13 Družbe Otis, Schindler, Kone in ThyssenKrupp so se zoper ta sklep Oberlandesgericht Wien (višje deželno sodišče na Dunaju) pritožile na predložitveno sodišče, Oberster Gerichtshof (vrhovno sodišče).
- 14 Predložitveno sodišče navaja, da škoda, ki jo vtožuje dežela Zgornja Avstrija, po merilih iz avstrijskega prava ni dovolj povezana z namenom prepovedi omejevalnih sporazumov, ki je ohranjanje konkurence na trgu, na katerega se je nanašal zadevni omejevalni sporazum.
- 15 To sodišče v zvezi s tem navaja, da v avstrijskem pravu čista premoženjska škoda – ki pomeni zmanjšanje premoženja oškodovane osebe, do katerega pride brez kršitve absolutno varovanega pravnega interesa – izven pogodbenega razmerja ne uživa celovitega varstva. Za tako zmanjšanje premoženja se lahko odškodnina zahteva le, če protipravnost škodnega ravnanja izhaja iz pravnega reda, zlasti v primeru kršitve zaščitnih pravil, ki so abstraktne prepovedi, katerih namen je zaščita članov določene skupine oseb pred kršitvami njihovih pravnih interesov. V takem primeru je predpostavka za nastanek odgovornosti nastanek škode, ki se je s kršeno določbo želela preprečiti. Povzročitelji škode odgovarjajo samo za tisto škodo, ki je posledica uresničitve nevarnosti, zaradi katere je določeno ravnanje zapovedano ali prepovedano. Škode ni treba povrniti, če je le postranska posledica v interesni sferi, ki ni zaščiten s prepovedjo iz zaščitnega pravila, ki je bilo kršeno.
- 16 Predložitveno sodišče je navedlo tudi, da v skladu s sodno prakso Sodišča člen 101 PDEU sledi cilju zagotoviti ohranjanje učinkovite in neizkrivljene konkurence na notranjem trgu ter tako cen, določenih glede na pravila svobodne konkurence. Tako meni, da se osebna veljavnost prepovedi omejevalnih sporazumov nanaša na vse tiste dobavitelje in kupce, ki delujejo na trgih, na katere se z vidika proizvodov in s prostorskega vidika nanaša omejevalni sporazum. Po mnenju tega sodišča pa subjekti javnega prava, ki s subvencijami določenim skupinam kupcev omogočajo lažji nakup proizvoda, ki je predmet omejevalnega sporazuma, niso neposredni tržni udeleženci, čeprav se šele s temi subvencijami omogoča velik del dejavnosti na tem trgu. Taka škoda pa naj ne bi izkazovala zadostne povezave z namenom prepovedi tajnih sporazumov, ki je ohranitev konkurence na trgu, ki ga zadeva omejevalni sporazum.
- 17 Vendar pa predložitveno sodišče navaja, da je kljub temu, da se s sodno prakso Sodišča med drugim zahteva, da ima vsaka oseba pravico do odškodnine za škodo, ki ji je nastala zaradi pogodb ali ravnanj, s katerimi bi se lahko omejevala ali izkrivljala konkurenca, potrebna vzročna zveza med škodo in protikonkurenčnim ravnanjem. Poleg tega naj bi bila določitev podrobnih pravil glede izvrševanja te pravice, vključno s tistimi, ki se nanašajo na uporabo pojma „vzročna zveza“, naloga držav članic, pri čemer naj bi bilo treba upoštevati načeli enakovrednosti in učinkovitosti. Nacionalno pravo naj tako ne bi smelo praktično onemogočiti ali pretirano otežiti izvajanja pravic, ki jih podeljuje pravni red Unije.
- 18 Poleg tega to sodišče navaja, da se glede na dejansko stanje v postopku v glavni stvari v tem postopku postavlja vprašanje, ali načelo, da lahko vsaka oseba zahteva povračilo škode od udeleženca v omejevalnem sporazumu, velja tudi za osebe, prvič, ki – čeprav so bistvenega pomena za delovanje zadevnega trga – na tem trgu ne delujejo kot dobavitelji ali kupci, in drugič, katerih škoda je zgolj posledica škode, ki so jo utrpeli neposredno oškodovane tretje osebe.

- 19 V teh okoliščinah je Oberster Gerichtshof (vrhovno sodišče) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo to vprašanje:

„Ali je treba člen 85 PES, člen 81 ES oziroma člen 101 PDEU razlagati tako, da se za polni učinek teh določb in praktično učinkovitost prepovedi, ki izhaja iz teh določb, zahteva, da lahko povračilo škode od udeležencev kartela zahtevajo tudi tiste osebe, ki ne delujejo kot ponudniki ali povpraševalci na prostorsko upoštevnem trgu upoštevnih proizvodov, ki ga obvladuje kartel, ampak v okviru zakonskih predpisov kot dajalci subvencioniranih posojil pod ugodnejšimi pogoji zagotavljajo posojila odjemalcem proizvodov, ki se ponujajo na trgu, ki ga obvladuje kartel, in so utrpeli škodo, ker je bil znesek posojila, ki so ga odobrile v določenem odstotku cene proizvoda, višji, kot bi bil, če kartelnega dogovora ne bi bilo, zaradi česar teh sredstev niso mogle naložiti z namenom doseganja dobička?“

Vprašanje za predhodno odločanje

- 20 Predložitveno sodišče z vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člen 101 PDEU razlagati v tem smislu, da osebe, ki na trgu, na katerem učinkuje omejevalni sporazum, ne delujejo niti kot dobavitelji niti kot kupci, ampak so kupcem proizvodov, ki so naprodaj na tem trgu, dodelile subvencije v obliki subvencioniranih posojil, lahko zahtevajo, da se podjetjem, ki so sodelovala pri tem omejevalnem sporazumu, naloži povračilo škode, ki je tem osebam nastala, ker je bil znesek subvencij višji kot bi bil, če tega omejevalnega sporazuma ne bi bilo, zaradi česar te razlike niso mogle uporabiti na bolj dobičkonosen način.
- 21 V zvezi s tem je treba opozoriti, da ima člen 101(1) PDEU neposreden učinek v odnosih med posamezniki in za zadevne posameznike ustvarja pravice, ki jih morajo nacionalna sodišča varovati (sodbi z dne 20. septembra 2001, *Courage in Crehan*, C-453/99, EU:C:2001:465, točka 23, ter z dne 14. marca 2019, *Skanska Industrial Solutions in drugi*, C-724/17, EU:C:2019:204, točka 24 in navedena sodna praksa).
- 22 Če ne bi mogel vsakdo zahtevati odškodnine za škodo, ki mu je nastala zaradi pogodbe ali ravnanja, ki lahko omejuje ali izkrivlja konkurenco, bi se posegalo v polni učinek člena 101 PDEU in zlasti v polni učinek prepovedi iz njegovega odstavka 1 (sodbi z dne 20. septembra 2001, *Courage in Crehan*, C-453/99, EU:C:2001:465, točka 26, ter z dne 14. marca 2019, *Skanska Industrial Solutions in drugi*, C-724/17, EU:C:2019:204, točka 25 in navedena sodna praksa).
- 23 Tako lahko vsak zahteva odškodnino za škodo, ki jo je utrpel, če obstaja vzročna zveza med navedeno škodo in omejevalnim sporazumom ali ravnanjem, ki je prepovedano s členom 101 PDEU (sodbi z dne 13. julija 2006, *Manfredi in drugi*, od C-295/04 do C-298/04, EU:C:2006:461, točka 61, ter z dne 14. marca 2019, *Skanska Industrial Solutions in drugi*, C-724/17, EU:C:2019:204, točka 26 in navedena sodna praksa).
- 24 Pravica vsakogar, da zahteva odškodnino za tako škodo, namreč krepi delovanje pravil Unije o konkurenci in lahko odvrta od pogosto prikritih sporazumov in ravnanj, ki lahko omejujejo ali izkrivljajo konkurenco, in tako prispeva k ohranjanju učinkovite konkurence v Evropski uniji (sodba z dne 5. junija 2014, *Kone in drugi*, C-557/12, EU:C:2014:1317, točka 23 in navedena sodna praksa).
- 25 V zvezi s tem je treba – zlasti glede področja prava konkurence – ugotoviti, da nacionalna pravila, s katerimi se določajo podrobna pravila glede izvrševanja pravice zahtevati odškodnino za škodo, nastalo zaradi omejevalnega sporazuma ali ravnanja, prepovedanega s členom 101 PDEU, ne smejo ovirati učinkovite uporabe te določbe (glej v tem smislu sodbo z dne 5. junija 2014, *Kone in drugi*, C-557/12, EU:C:2014:1317, točka 26 in navedena sodna praksa).

- 26 Zato morajo prava držav članic zlasti upoštevati cilj, ki mu sledi člen 101 PDEU, katerega namen je zagotoviti ohranjanje učinkovite in neizkrivljene konkurence na notranjem trgu ter tako cen, določenih glede na pravila svobodne konkurence. Zaradi zagotavljanja učinkovitosti prava Unije je Sodišče, kot je bilo opozorjeno v točki 23 te sodbe, presodilo, da mora biti z nacionalnimi pravili vsakomur priznana pravica zahtevati odškodnino za škodo, ki jo je utrpel (glej v tem smislu sodbo z dne 5. junija 2014, Kone in drugi, C-557/12, EU:C:2014:1317, točka 32 in navedena sodna praksa).
- 27 Poleg tega je treba poudariti tudi, kot je v bistvu v točki 78 sklepnih predlogov navedla tudi generalna pravobranilka, da bi tako na zagotavljanje popolne učinkovitosti in polnega učinka člena 101 PDEU kot tudi na varstvo pred negativnimi posledicami kršitve pravil o konkurenci močno vplivalo, če bi bila možnost zahtevati odškodnino za škodo, povzročeno z omejevalnim sporazumom, omejena na dobavitelje in kupce na trgu, na katerega se nanaša omejevalni sporazum. To bi namreč potencialnim oškodovancem že vnaprej in vselej odvzelo možnost zahtevanja odškodnine.
- 28 V postopku v glavni stvari dežela Zgornja Avstrija trdi, da ji škoda ni nastala kot kupcu proizvodov, na katere se je nanašal zadevni omejevalni sporazum, temveč kot javnemu subjektu, ki dodeljuje subvencije. Tretjim osebam namreč dodeljuje subvencionirana posojila z obrestno mero, ki je nižja od tržne obrestne mere. Glede na to, da je znesek posojil povezan s stroški gradnje, dežela Zgornja Avstrija meni, da ji je nastala škoda, ker je bil znesek posojil – in posledično znesek finančne pomoči, ki jo je dodelila po nižji obrestni meri – višji, kot bi bil brez omejevalnega sporazuma.
- 29 Tožeče stranke v postopku v glavni stvari pravico dežele Zgornja Avstrija, da zahteva povračilo škode, ki naj bi ji nastala, v bistvu prerekajo s trditvijo, da ta škoda nima zadostne zveze s ciljem varstva, ki se želi doseči s členom 101 PDEU, zaradi česar je ni mogoče povrniti.
- 30 Kot pa izhaja iz točk od 22 do 25, 26 in 27 te sodbe, mora obstajati možnost povrnitve vsake škode, pri kateri obstaja vzročna zveza s kršitvijo člena 101 PDEU, da bi se zagotovilo učinkovito uporabo člena 101 PDEU in ohranilo polni učinek te določbe.
- 31 Da se ne bi zgodilo, da udeležencem omejevalnega sporazuma ne bi bilo treba povrniti vse škode, ki so jo povzročili, se v zvezi s tem ne zahteva – kot je generalna pravobranilka v bistvu navedla v točki 84 sklepnih predlogov – da bi morala biti škoda, povzročena neki osebi, poleg tega povezana ravno s „ciljem varstva“ iz člena 101 PDEU.
- 32 Zato morajo imeti osebe, ki na trgu, na katerega se nanaša omejevalni sporazum, ne delujejo niti kot dobavitelji niti kot kupci, pravico, da zahtevajo povrnitev škode, ki je posledica tega, da so morale zaradi tega omejevalnega sporazuma dodeliti višje subvencije, kot če tega omejevalnega sporazuma ne bi bilo, in zato razlike niso mogle naložiti v bolj donosne naložbe.
- 33 Vendar mora predložitveno sodišče ugotoviti, ali je v tem primeru deželi Zgornja Avstrija dejansko nastala taka škoda, tako da preveri zlasti, ali je imel ta subjekt možnost izvedbe bolj donosnih naložb, in če je to tako, ali je ta subjekt ustrezno dokazal obstoj vzročne zveze med to škodo in zadevnim omejevalnim sporazumom.
- 34 Glede na zgoraj navedeno je treba na postavljeno vprašanje odgovoriti, da je treba člen 101 PDEU razlagati tako, da osebe, ki na trgu, na katerega se nanaša omejevalni sporazum, ne delujejo kot dobavitelji ali kot kupci, ampak so kupcem proizvodov, ki so naprodaj na tem trgu, dodelile subvencije v obliki subvencioniranih posojil, lahko zahtevajo, da se podjetjem, ki so sodelovala pri tem omejevalnem sporazumu, naloži povračilo škode, ki je tem osebam nastala, ker je bil znesek subvencij višji, kot bi bil, če tega omejevalnega sporazuma ne bi bilo, zaradi česar te razlike niso mogle uporabiti na bolj dobičkonosen način.

Stroški

- 35 Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenem sodiščem, to odloči o stroških. Stroški, priglašeni za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (peti senat) razsodilo:

Člen 101 PDEU je treba razlagati tako, da osebe, ki na trgu, na katerega se nanaša omejevalni sporazum, ne delujejo kot dobavitelji ali kot kupci, ampak so kupcem proizvodov, ki so naprodaj na tem trgu, dodelili subvencije v obliki subvencioniranih posojil, lahko zahtevajo, da se podjetjem, ki so sodelovala pri tem omejevalnem sporazumu, naloži povračilo škode, ki je tem osebam nastala, ker je bil znesek subvencij višji, kot bi bil, če tega omejevalnega sporazuma ne bi bilo, zaradi česar te razlike niso mogle uporabiti na bolj dobičkonosen način.

Podpisi